

**DEMOGRAFIK O'SISH, YOSHLAR ULUSHI VA TADBIRKORLIK
FAOLLIGI: IJTIMOY-FALSAFIY TAHLIL**

Abdurahimov Behzodjon Bahromjon o'g'li

Qo'qon davlat Unversiteti O'qituvchisi

Tel: +998 94 499 1994

behzodjonabdurahimov1@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada demografik o'sish jarayonlari, aholining yosh tarkibi va tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Ayniqsa, yoshlar ulushining ortib borishi jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojiga ta'sir etuvchi muhim omil sifatida ko'rib chiqiladi. maqolada demografik o'zgarishlarning tadbirkorlik muhitiga ta'siri, yoshlarning innovatsion salohiyati va ularning ijtimoiy faolligi falsafiy kategoriyalar — taraqqiyot, ijtimoiy mas'uliyat, erkinlik va o'zini o'zi ro'yobga chiqarish tushunchalari asosida yoritiladi. Maqolada tizimli tahlil, mantiqiy-taqqoslash va ijtimoiy falsafaning metodologik yondashuvlaridan foydalanilgan. Tadqiqot natijalari demografik imkoniyatlardan samarali foydalanish va yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishga oid nazariy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *demografik o'sish, yoshlar ulushi, tadbirkorlik faolligi, ijtimoiy falsafa, innovatsiya, jamiyat taraqqiyoti.*

Аннотация: *В данной статье с социально-философской точки зрения анализируется взаимосвязь процессов демографического роста, возрастной структуры населения и предпринимательской активности. Особое внимание уделяется увеличению доли молодежи как важному фактору, оказывающему влияние на экономическое, социальное и культурное развитие общества. В статье раскрывается воздействие демографических изменений на предпринимательскую среду, а также инновационный потенциал молодежи и ее социальная активность через призму философских категорий — развития, социальной ответственности, свободы и самореализации. В исследовании использованы методы системного анализа, логико-сравнительного подхода и методологические инструменты социальной философии. Результаты исследования способствуют формированию теоретических выводов, направленных на эффективное использование демографического потенциала и развитие молодежного предпринимательства.*

Ключевые слова: *демографический рост, доля молодежи, предпринимательская активность, социальная философия, инновации, развитие общества.*

Abstract: *This article analyzes, from a socio-philosophical perspective, the interrelationship between demographic growth processes, the age structure of the population, and entrepreneurial activity. Particular attention is paid to the increasing share of youth as a significant factor influencing the economic, social, and cultural development of society. The article examines the impact of demographic changes on the entrepreneurial environment, as well as the innovative potential and social activity of young people, through the lens of philosophical categories such as development, social responsibility, freedom, and self-*

realization. The study employs systemic analysis, logical-comparative methods, and methodological approaches of social philosophy. The research findings contribute to the formulation of theoretical conclusions aimed at the effective utilization of demographic potential and the development of youth entrepreneurship.

Keywords: *demographic growth, youth share, entrepreneurial activity, social philosophy, innovation, societal development.*

Tadbirkorlikni rivojlantirish – biz uchun strategik vazifa. Bizning tayanchimiz ham, suyanchimiz ham, eng katta kuchimiz ham shu sohada mujassam. Shu bois tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlash markazdan tortib eng quyi bo‘g‘ingacha – barcha rahbarlarning kundalik ishi bo‘lishi shart. Ayniqsa, joylarda hokimlar har bir tadbirkor bilan ko‘proq muloqot qilib, korxonalariga borib, ularning dardi bilan yashashi kerak. Biz katta iqtidor egalari bo‘lgan biznes vakillarini asrashimiz, avaylashimiz zarur. Ular biz uchun juda qadrli insonlar, dedi. Shavkat Mirziyoyev.

Hozirgi globallashuv va tezkor ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar sharoitida demografik jarayonlar jamiyat taraqqiyotini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Aholi sonining o‘sishi va uning yosh tarkibidagi o‘zgarishlar davlatlarning iqtisodiy siyosati, mehnat bozori, ta’lim tizimi hamda tadbirkorlik muhitiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, yoshlar ulushi yuqori bo‘lgan jamiyatlarda innovatsion rivojlanish va tadbirkorlik faolligi uchun katta imkoniyatlar yuzaga keladi. Ijtimoiy falsafa nuqtayi nazaridan demografik o‘shish nafaqat statistik hodisa, balki jamiyatning ichki harakatlantiruvchi kuchi, uning ijtimoiy energiyasi sifatida talqin etiladi. Yoshlar esa ushbu energiyaning asosiy tashuvchilari bo‘lib, yangilikka intilish, tashabbuskorlik va tavakkalchilikka moyillik kabi xususiyatlari bilan ajralib turadi. Shu bois, yoshlarning tadbirkorlik faoliyatidagi ishtiroki jamiyatning barqaror rivojlanishi va ijtimoiy adolatni ta’minlashda muhim falsafiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi demografik o‘shish va yoshlar ulushining ortishi sharoitida tadbirkorlik faolligining ijtimoiy-falsafiy asoslarini tahlil qilish, yoshlar tadbirkorligining jamiyat taraqqiyotidagi o‘rnini nazariy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Demografik o‘shish jamiyatning tarixiy rivojlanish jarayonida muhim strukturaviy omil bo‘lib, u nafaqat aholining son jihatidan ko‘payishini, balki ijtimoiy tizimning ichki sifat o‘zgarishlarini ham ifodalaydi. Ijtimoiy falsafa doirasida demografik jarayonlar jamiyatning o‘zini o‘zi rivojlantirish mexanizmi, ijtimoiy ishlab chiqarish va madaniy taraqqiyot bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilinadi. Demografik o‘shish jamiyatning miqdoriy o‘zgarishi bilan birga uning sifat jihatdan rivojlanishiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ijtimoiy falsafada aholi o‘sishi jamiyatning tarixiy harakati, ijtimoiy ishlab chiqarish va madaniy taraqqiyot bilan uzviy bog‘liq jarayon sifatida talqin etiladi. Aholi sonining ortishi mehnat resurslari ko‘payishiga, iste’mol bozorining kengayishiga va ijtimoiy institutlar faoliyatining faollashuviga olib keladi. Falsafiy nuqtayi nazardan, demografik o‘shish ijtimoiy taraqqiyotning dialektik harakatini ifodalaydi. Ya’ni, aholining ko‘payishi yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda yangi muammolarni ham yuzaga keltiradi. Ushbu jarayonni samarali boshqarish jamiyatning ongli faoliyati, ijtimoiy mas’uliyati va strategik tafakkuriga

bog‘liqdir. Demografik o‘shish jamiyat hayotida faqat son jihatidagi o‘zgarishlarni emas, balki ijtimoiy tizimning sifat jihatdan yangilanishini ham taqozo etadi. Aholi sonining ko‘payishi mehnat resurslari, ijtimoiy ehtiyojlar va iqtisodiy munosabatlarning kengayishiga olib keladi. Ijtimoiy falsafada bu jarayon jamiyatning tarixiy harakati va taraqqiyot qonuniyatlari bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Demografik jarayonlar to‘g‘ri boshqarilgan taqdirda, ular ijtimoiy rivojlanishning muhim omiliga aylanadi. Aks holda esa, aholining tez o‘shishi bandlik muammolari va ijtimoiy tengsizlikning kuchayishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu bois demografik o‘shish jamiyatning ongli faoliyati bilan uyg‘unlashgan holda rivojlanishi lozim. Demografik o‘shish jamiyatning tarixiy rivojlanish jarayonida muhim strukturaviy omil bo‘lib, u nafaqat aholining son jihatidan ko‘payishini, balki ijtimoiy tizimning ichki sifat o‘zgarishlarini ham ifodalaydi. Ijtimoiy falsafa doirasida demografik jarayonlar jamiyatning o‘zini o‘zi rivojlantirish mexanizmi, ijtimoiy ishlab chiqarish va madaniy taraqqiyot bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilinadi. Aholi sonining o‘shishi mehnat resurslari hajmining kengayishiga, ijtimoiy ehtiyojlar tarkibining murakkablashuviga hamda iqtisodiy munosabatlarning chuqurlashuviga olib keladi. Shu bilan birga, demografik o‘shish o‘z-o‘zidan ijobiy natija bermaydi. Uning ijtimoiy ahamiyati jamiyat tomonidan mazkur jarayonni boshqarish darajasi, institutsional mexanizmlar va ijtimoiy siyosatning samaradorligi bilan belgilanadi. Ushbu holat demografik o‘shishni ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan ongli faoliyat mahsuli sifatida talqin etish imkonini beradi. Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini ta‘minlashga xizmat qiluvchi muhim strategik vazifa hisoblanadi. Demografik o‘shish sharoitida yoshlarning iqtisodiy faolligini oshirish nafaqat bandlik muammosini hal etadi, balki jamiyatda innovatsion tafakkur va tadbirkorlik madaniyatining shakllanishiga ham zamin yaratadi. Ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan, yoshlar tadbirkorligi shaxs erkinligini ro‘yobga chiqarishning muhim shakli bo‘lib, u ijtimoiy mas‘uliyat bilan uyg‘unlashgan taqdirda jamiyat manfaatlariga xizmat qiladi. Shu bois yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish uchun qulay institutsional muhit, huquqiy kafolatlar va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish zarur. Yoshlar jamiyatning eng faol, eng harakatchan va innovatsiyaga moyil qatlami hisoblanadi. Aholi tarkibida yoshlar ulushining yuqori bo‘lishi ijtimoiy dinamizmni kuchaytiradi, yangicha fikrlash va zamonaviy qadriyatlarning shakllanishiga zamin yaratadi. Ijtimoiy falsafada yoshlar kelajak subyekti, ijtimoiy yangilanish tashuvchisi sifatida e‘tirof etiladi. Yoshlarning ijtimoiy faolligi ularning ta‘lim darajasi, ijtimoiy ong, erkinlik va o‘zini namoyon etish imkoniyatlari bilan chambarchas bog‘liq. Agar jamiyat yoshlar uchun zarur shart-sharoitlarni yaratib bera olsa, demografik ustunlik “demografik dividend”ga aylanadi. Aks holda esa bu holat ijtimoiy keskinlik va iqtisodiy muammolarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Yoshlar jamiyatning eng dinamik va ijodkor qatlami hisoblanadi. Aholi tarkibida yoshlarning salmog‘i yuqori bo‘lishi ijtimoiy yangilanish jarayonlarini tezlashtiradi. Ijtimoiy-falsafiy yondashuvda yoshlar kelajakni shakllantiruvchi kuch sifatida talqin qilinadi. Yoshlarning ijtimoiy faolligi ularning bilim darajasi, dunyoqarashi va jamiyatda o‘z o‘rnini topish imkoniyatlari bilan belgilanadi. Ta‘lim, ijtimoiy himoya va erkin iqtisodiy muhit mavjud bo‘lgan sharoitda yoshlar jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo‘sha oladi. Bu holat “demografik imkoniyat”ning real ijtimoiy natijaga aylanishini ta‘minlaydi. Yoshlar tadbirkorligini

rivojlantirish jarayoni kompleks yondashuvni talab etadi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy mexanizmlarni taklif etish mumkin: Birinchidan, ta'lim tizimida tadbirkorlik kompetensiyalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida tadbirkorlik, moliyaviy savodxonlik va innovatsion fikrlashga yo'naltirilgan fanlarni kengaytirish yoshlarning iqtisodiy ongini rivojlantiradi. Ikkinchidan, yoshlar tashabbuslarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish lozim. Imtiyozli kreditlar, grantlar va startap fondlar yoshlarning biznes faoliyatini boshlashdagi asosiy to'siqlarni bartaraf etadi. Uchinchidan, mentorlik va ijtimoiy hamkorlik tizimini rivojlantirish muhim. Tajribali tadbirkorlar, ilmiy muassasalar va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlik yoshlar tadbirkorligining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Jamiyatning yosh tarkibi uning rivojlanish salohiyatini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Aholi tarkibida yoshlar ulushining yuqoriligi ijtimoiy dinamizm, yangilanish va innovatsion jarayonlarning tezlashuviga zamin yaratadi. Ijtimoiy falsafada yoshlar jamiyat taraqqiyotining faol subyekti, ijtimoiy o'zgarishlarning tashabbuskori sifatida qaraladi. Yoshlar fenomeni shaxsning ijtimoiylashuvi, qadriyatlar tizimining shakllanishi va ijtimoiy ongning rivoji bilan uzviy bog'liqdir. Mazkur qatlamga xos bo'lgan yangicha tafakkur, tavakkalchilikka moyillik va moslashuvchanlik jamiyatning iqtisodiy va madaniy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu bois yoshlar ulushining ko'pligi demografik ustunlik sifatida baholanadi, biroq bu ustunlik ijtimoiy shart-sharoitlar bilan mustahkamlanmagan taqdirda salbiy oqibatlariga ham olib kelishi mumkin. Tadbirkorlik faolligi jamiyatning iqtisodiy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan biridir. Ijtimoiy-falsafiy yondashuvda tadbirkorlik faqat daromad olish vositasi emas, balki shaxsning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish, ijtimoiy mas'uliyat va erkinlikni uyg'unlashtirish shakli sifatida qaraladi. Yoshlar tadbirkorligi tavakkalchilikka tayyorlik, yangilikka ochiqlik va texnologik tafakkur bilan ajralib turadi. Aynan yoshlar raqamli iqtisodiyot, startaplar va innovatsion biznes yo'nalishlarida yetakchi kuch bo'lib maydonga chiqmoqda. Falsafiy jihatdan bu holat "faol subyekt" konsepsiyasi bilan izohlanadi, ya'ni yoshlar jamiyatdagi passiv ijrochidan faol yaratuvchiga aylanadi. Tadbirkorlik faolligi shaxsning mustaqil qaror qabul qilishi, tavakkalchilikka tayyorligi va ijodiy yondashuvi bilan bog'liq jarayondir. Ijtimoiy falsafada tadbirkorlik shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyatning namoyon bo'lish shakli sifatida qaraladi. Ayniqsa, yoshlar orasida tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishi jamiyatning innovatsion salohiyatini oshiradi. Yoshlar tadbirkorligi yangi texnologiyalar, raqamli iqtisodiyot va startap madaniyati bilan chambarchas bog'liq. Bu jarayon shaxsning o'zini o'zi anglash va jamiyatda munosib o'rin egallashiga xizmat qiladi. Falsafiy jihatdan olganda, bu holat shaxsning passiv iste'molchidan faol yaratuvchiga aylanishini ifodalaydi. Tadbirkorlik faolligi jamiyatning iqtisodiy rivojlanish darajasini ifodalovchi muhim ko'rsatkich bo'lib, ijtimoiy-falsafiy jihatdan shaxs erkinligi, ijodkorlik va ijtimoiy mas'uliyatning uyg'unlashgan shakli sifatida namoyon bo'ladi. Tadbirkorlik shaxsning mavjud ijtimoiy sharoitlarga faol munosabati, yangilik yaratishga intilishi va ijtimoiy risklarni ongli ravishda qabul qilish qobiliyatini aks ettiradi. Yoshlar tadbirkorligi esa mazkur jarayonning eng dinamik ko'rinishi bo'lib, innovatsion iqtisodiyot sharoitida alohida ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy falsafada yoshlar tadbirkorligi shaxsning ijtimoiy

subyektivligining yuksalishi, ya'ni passiv ijrochidan faol yaratuvchiga aylanish jarayoni sifatida talqin etiladi. Bu jarayon jamiyatda yangi iqtisodiy madaniyat va ijtimoiy munosabatlar shakllanishiga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot doirasida yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishning ijtimoiy-falsafiy modeli ishlab chiqildi. Ushbu model quyidagi asosiy komponentlardan iborat: Demografik omil – yoshlar ulushining yuqoriligi va ularning ijtimoiy faolligi. Ijtimoiy ong va qadriyatlar – tadbirkorlikka ijobiy munosabat, innovatsion tafakkur va mas'uliyat. Institutsional muhit – huquqiy baza, davlat siyosati va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari. Shaxsiy salohiyat – bilim, ko'nikma va ijodiy tafakkur. Ijtimoiy natija – bandlikning oshishi, iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy taraqqiyot. Mazkur model demografik salohiyatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish omiliga aylantirishning konseptual asosini tashkil etadi. Demografik o'sish va yoshlar tadbirkorligi o'rtasidagi bog'liqlik ijtimoiy taraqqiyotning muhim qonuniyatlaridan biridir. Aholining yosh tarkibi qanchalik faol bo'lsa, tadbirkorlik muhitining rivojlanish imkoniyatlari shunchalik keng bo'ladi. Bu jarayon iqtisodiy o'sish, bandlik va ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiladi. Ijtimoiy falsafiy nuqtayi nazardan, mazkur bog'liqlik jamiyatning ongli rivojlanish darajasini ko'rsatadi. Davlat va jamiyat tomonidan yoshlar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, tadbirkorlik madaniyatini shakllantirish demografik salohiyatni real ijtimoiy natijaga aylantiradi. Demografik o'sish va yoshlar tadbirkorligi o'zaro bog'liq jarayonlar bo'lib, ularning uyg'un rivoji jamiyat barqarorligini ta'minlaydi. Yoshlar ulushi yuqori bo'lgan jamiyatlarda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikka xizmat qiladi.

Ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan, bu uyg'unlik jamiyatning ongli rivojlanish darajasini ko'rsatadi. Davlat va jamiyat tomonidan yaratilgan qulay shart-sharoitlar demografik salohiyatni ijtimoiy taraqqiyot omiliga aylantiradi. Demografik o'sish va yoshlar tadbirkorligi o'rtasidagi munosabat dialektik xarakterga ega bo'lib, u jamiyat taraqqiyotining ichki ziddiyatlari va ularni bartaraf etish mexanizmlarini aks ettiradi. Aholining yosh tarkibi qanchalik faol bo'lsa, tadbirkorlik tashabbuslari uchun ijtimoiy zamin shunchalik keng bo'ladi. Mazkur bog'liqlik ijtimoiy ong darajasi, institutsional muhit va davlat siyosati bilan bevosita aloqador. Agar yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlovchi tizimlar mavjud bo'lsa, demografik salohiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish omiliga aylanadi. Aks holda esa, demografik o'sish ijtimoiy bosim va iqtisodiy muammolarni kuchaytiruvchi omil sifatida namoyon bo'lishi mumkin.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi, yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishga qaratilgan kompleks davlat dasturlarini kuchaytirish, ta'lim tizimida tadbirkorlik madaniyatini shakllantirishga alohida e'tibor qaratish, yoshlar startaplarini qo'llab-quvvatlovchi innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, ijtimoiy mas'uliyatli tadbirkorlik konsepsiyasini targ'ib etish.

Xulosa qilib aytganda, demografik o'sish va aholining yosh tarkibi jamiyat rivojlanishining muhim resursi hisoblanadi. Yoshlar ulushining yuqori bo'lishi tadbirkorlik faolligini oshirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ijtimoiy-falsafiy jihatdan esa yoshlar tadbirkorligi shaxs erkinligi, ijodkorlik va ijtimoiy mas'uliyatning uyg'unlashuvi sifatida namoyon bo'ladi. Demografik o'sish, yoshlar ulushi va tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilindi. Demografik jarayonlarni ongli

boshqarish va yoshlar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash jamiyat barqarorligini ta’minlashning muhim sharti ekanligi ilmiy asoslandi. olib borilgan ijtimoiy-falsafiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, demografik o‘sish va jamiyatning yosh tarkibi taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi. Yoshlar ulushining yuqoriligi jamiyatning innovatsion va tadbirkorlik salohiyatini belgilaydi. Ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan yoshlar tadbirkorligi shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyatning dialektik uyg‘unligi sifatida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, demografik jarayonlarni ongli boshqarish, yoshlar tadbirkorligini institutsional qo‘llab-quvvatlash jamiyat barqaror rivojlanishining zarur sharti ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi. Demografik jarayonlardan samarali foydalanish yoshlar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash, innovatsion muhitni shakllantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashni talab etadi. Ushbu maqolada keltirilgan xulosalar jamiyat taraqqiyotida demografik omillarning falsafiy ahamiyatini chuqur anglashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, demografik imkoniyatlardan samarali foydalanilmasligi ijtimoiy ziddiyatlar, ishsizlik va ijtimoiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Demak, yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish nafaqat iqtisodiy, balki falsafiy va ijtimoiy vazifa hamdir. Ushbu maqolada ilgari surilgan nazariy xulosalar demografik jarayonlarni chuqur anglash va yoshlarning tadbirkorlik salohiyatini jamiyat manfaatlari yo‘lida safarbar etish zaruratini asoslab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Shavkat Mirziyoyev: Tadbirkorning yutug‘i – butun xalqimizning yutug‘i- 2024-yil 20-dekabr
3. O‘zbekiston Respublikasi yoshlar siyosatiga oid qonun va konsepsiyalar.
4. O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar siyosatiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
5. O‘zbekistonda demografik muammolar o‘rganish tarixi — Demografik jarayonlarning tarixiy nazariy asoslari va manbalari
6. O‘zbekiston demografik rivojlanish va urbanizatsiya – Urbanizatsiya va demografik jarayonlar bo‘yicha milliy maqola.
7. G‘ofurov Z., Jo‘rayev B. Ijtimoiy falsafa. – Toshkent: Fan, 2016.
8. Jo‘rayev B. Jamiyat va taraqqiyot falsafasi. – Toshkent, 2017
9. G‘ofurov Z. Ijtimoiy falsafa asoslari. – Toshkent: Fan, 2018.
10. Axrorov E. B. Demografik o‘sish va iqtisodiy rejalashtirish muammolari // Ilmiy yangiliklar va intellektual tadqiqotlar. — 2025.